

ETHNOGRAPHY

Українські традиції найменування немовляти на території Опілля

І. З. Денис (Ханас)

Національний лісотехнічний університет України
Corresponding author. E-mail: idenys15@gmail.com

Paper received 25.01.2016; Accepted for publication 10.02.2016.

Анотація. У статті проаналізовано українські традиції найменування немовляти на території Опілля, розглянуто основні мотиви ім'янаречення та традиційні народні вірування і повір'я ополлян, пов'язані з називанням дитини. Слов'янські власні імена мають як свій власний, так і запозичений характер. На їхній вибір впливала вироблена тисячоліттями система звичаїв та традицій, усіх тих форм духовного життя, які забезпечували відносну стабільність досить стійких соціально-територіальних утворень.

Ключові слова: власне особове ім'я, традиції найменування дитини, мотиви ім'янаречення немовляти, Опілля.

Вступ. Вивчення традицій найменування українців, зокрема дослідження його регіональної специфіки на Опіллі, є одним із невідкладних та цікавих наукових завдань, оскільки українське традиційне ім'янаречення зберігає чимало реліктів прадавньої обрядової культури. Спеціальне дослідження традицій найменування ополлян актуальне і з погляду перспективних напрямків українознавчих та загалом слов'янознавчих студій, у ділянці етногенезу, ритуалістики, лінгвістики, семіотики, культурології тощо.

Слід зазначити, що сьогодні продовжуються пошуки нових аспектів дослідження антропонімів, поглиблюється вивчення складових частин української антропонімійної системи у різні історичні періоди її розвитку, в синхронії та діахронії, досліджуються білі плями етнолінгвістичного ономастичного простору. Однак, незважаючи на значну роботу, яку провели дослідники за останні роки у вивченні української ономастики, все ж залишається ще чимало прогалин. Однією з них, як вважає М. Демчук, є нерівномірна увага «до дослідження складових інгредієнтів української антропонімійної системи... Це наочно проявляється у майже односторонній зацікавленості до дослідження тільки прізвищ або назв, що походять від прізвищ, і другорядній увазі до вивчення особових імен» [1, с. 31]. Поза увагою дослідників дотепер залишилася проблема вибору імені для новонародженої дитини, мотиви ім'янаречення, а також ті народні вірування і повір'я, які супроводжували процес найменування. Ще раніше П. Чучка зазначав, що «...кожний антропонімійний клас має свої особливості, а отже, й свою специфіку вивчення...» [10, с. 9].

Перші ґрунтовні дослідження імен належать В. Сімовичу [6, с. 305 – 369]. Його ономастичні студії є зразком досконалого історичного, етимологічного, морфологічного аналізу мовних явищ, проте із-за ідеологічних упереджень праці дослідника кілька десятиліть майже не згадувалися в історії української антропоніміки. Важливими у галузі антропоніміки сьогодні є наукові дослідження Л. Гумецької, І. Железняк, М. Демчук, Р. Осташа, С. Панцьо, М. Сенів, Л. Белея, І. Трійняка та ін. Ґрунтовно проаналізував слов'янські автохтонні імена в українській антропонімії М. Худаш у монографії «З історії

української антропонімії». На широку і різноаспектну основу вивчення поставлені власні імена у дослідженні П. Чучки «Антропонімія Закарпаття». Словотвірну структуру українських власних імен розглядають у своїх працях І. Ковалик, Л. Кракалія, К. Лук'янюк, О. Пілат та ін. Прикладом усебічного дослідження іменників окремих регіонів України є наукові роботи О. Касім, І. Скорук, Н. Свистун, І. Єзерської та ін.

Помітних досягнень у вивченні загальнослов'янської антропонімійної спадщини у ХІХ ст. домоглися також учені інших слов'янських народів (Я. Свобода, В. Ташицький, Т. Маретич). Важливе значення для дослідження спільнослов'янської антропонімійної спадщини мають праці, які з'явилися у пізніший період. Це наукові роботи російських учених О. Селіщева, В. Чичагова, А. Мирославської та О. Суперанської, ґрунтовні праці польських дослідників Т. Мілевського і М. Малець, дослідження білоруських науковців М. Бірила й А. Устинович, а також сербської дослідниці М. Гркович.

Мета дослідження – історико-етнографічна реконструкція традицій найменування українців території Опілля та комплексна наукова характеристика її звичаєво-ритуальних та світоглядних елементів.

У роботі використано результати досліджень із зазначеної проблематики відомих сучасних як українських, так і зарубіжних авторів, а також матеріали власних етнографічних експедицій з території Опілля. Дослідження здійснено із застосуванням таких методів, як польового спостереження, зокрема методу анкетування й інтерв'ю, хронологічного, дедуктивного, порівняльно-історичного методів, структурно-функціонального, типологічного і комплексного аналізу.

Загальновідомо, що власне ім'я – це юридично зафіксоване слово, за допомогою якого відбувається індивідуалізація (легалізація) певної людини. В Україні порядок присвоєння імені визначається українським законодавством, проте вибір імені здійснюють батьки дитини залежно від свого бажання та уподобання [3, с. 69 – 70].

Слід зазначити, що визначень терміна «власне ім'я» існує сьогодні досить багато, кожен дослідник вносить у це поняття свою наукову новизну і свій

індивідуальний підхід. Наприклад, російська дослідниця С. М. Толстая стверджує, що «имя – в народной традиции персональный знак человека, определяющий его место в мироздании и социуме; мифологический заместитель, двойник или неотъемлемая часть человека; объект и инструмент магии» [7, с. 408]. А ім'янаречення, як далі продовжує дослідниця, – важливий акт, який надає новонародженому статус людини. Ім'я остаточно формує людину: пор. укр. «*Прибери пня, дай ему имя – и з него буде чоловік*»; болг. (прокляття) «*Да му ся не найде имято!*» (Щоб йому імені не знайшлося); кашуб. *topo w̋etazac «умерти»* [7, с. 408].

Правила вибору імені різні у різних етнічних, конфесійних і локальних традиціях. Загальновідомо, що відношення між конкретною особою та її власним іменем не дане від природи, а є довільним, а навіть великою мірою випадковим. Справді, у самого індивідуума ім'я не закладене від природи чи властивості, що їх виражає це ім'я. Звичайно, якщо комусь дають ім'я *Павло*, то це ще зовсім не означає, що він завжди буде малим, так само і те, що особа з іменем *Надія* завжди буде нести зі собою певну надію.

Відношення найменувача (той, хто дає ім'я) до найменованого, а отже, й до самого імені не є абсолютно довільним. Наші предки з давніх-давен дотримувалися відповідних звичаїв і традицій при ім'янареченні особи. Найменувач не є абсолютно вільним при виборі імені для новонародженого. Свобода дій найменувача великою мірою обмежена при акті найменування. У сучасних умовах людина, наприклад, не може обрати іменем для своєї дитини будь-який знак, тобто будь-який звуковий комплекс. У її розпорядженні для цього є усього близько ста чи декількох сот спеціальних слів (власних особових імен), ustalених традицією. Лише з цього кодексу можна вибирати для новонародженого ім'я, та й то, виявляється, не усяке, бо для хлопчиків є одні імена, а для дівчаток – інші.

Варто зазначити, що навіть у цих рамках найменувач не є абсолютно вільним у виборі імені, а сам процес вибирання не є зовсім стихійним. Здебільшого у найменувача є цілком конкретний привід чи підстава для вибору саме цього імені, а не якогось іншого. Іншими словами, найменувач у своїх діях залежний від чинних мотивів найменування, підпорядкованих загальним принципам ім'янаречення. Отже, хоча зв'язок між особою та її іменем довільний, але він значною мірою вмотивований, принаймні, у свідомості найменувача, тобто батьків.

Відомо, що мотиви найменування бувають різні. Найчастіше вони пов'язані з естетичними, релігійними та політичними уподобаннями чи переконаннями середовища, у якому живе найменувач. У цих мотивах, як справедливо зауважив П. П. Чучка, захований спосіб мислення народу, його психологія, різні вірування, погляди на світ, на життя і на смерть [10, с. 39].

Сьогодні на Опіллі (історико-етнографічний район України, який, за визначенням Р. Кирчіва, співвідноситься на півдні: з північним виступом Івано-Франківської області у поріччях Гнилої Липи і Свіржа з містечками Бурштин і Рогатин; південно-східною

частиною Львівської області, на лівобережжі Дністра і тереном на схід від Львова у поріччях верхнього Бугу і Зубри (північно-східна частина Миколаївського, східна Пустомитівського, Перемишлянського, Золочівський, південні частини Буського і Кам'янка-Буського районів Львівської області). На півночі Опілля сягає під Броди – до «волинців» (за словами Я. Головацького), а на сході заходить на західний виступ Тернопільської області до Козови і Зборова (за визначенням Я. Головацького), по Серет (за А. Фішером). Це головно Бережанський, Козівський та західна частина Зборівського районів Тернопільщини. Крім зазначених районів Львівщини, до Опілля відносять також Жовківський, окрім північно-західної частини, східні частини Яворівського, Городоцький та весь Пустомитівський райони Львівської області [2, с. 11-12]) вибір імені для новонародженого є юридично вільним і в усіх випадках залежить майже виключно від волі найменувачів, тобто батьків. Саме вони виносять остаточне рішення, як назвати дитину. Вільний вибір імені для немовляти на Закарпатті, як стверджує П. П. Чучка, усталився уже досить давно, правдоподібно, ще із запровадження церковної унії, тобто десь у середині чи у кінці XVII ст. У всякому випадку у другій половині XVIII ст. він уже був на Закарпатті вільним. Досить переконливим аргументом на користь цього твердження може бути свідчення найдавнішої закарпатської рукописної метрики, тобто «Метрики Чернечої гори біля Мукачеве за 1727 – 1816 роки». Записи новонароджених, тобто хрещених, у цій метриці уже не відповідають у часі церковним святкам. Так, наприклад, 1727 року на день святої Єфимії новонароджену названо *Софією*; 1785 року на день святого Федора новонародженого записано *Андрієм*. 14 листопада 1745 року новонародженого записано *Михайлом*, хоча день святого Михайла припадає не на 14, а на 8 листопада (за старим стилем). Отож, у XVIII ст. вибір імені для новонародженого на Закарпатті від церковного календаря у принципі уже не залежав [10, с. 40].

Слід зазначити, що на території історико-етнографічного району Опілля у XVIII ст. вибір імені для немовляти також уже не залежав від церковного календаря, про що свідчать церковні метрики хрещення, які зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у Львові. Наприклад, у с. Андріянів (Городоцький район Львівської області) 15 жовтня 1784 року новонароджену дівчинку записано *Катериною*, 22 вересня того ж року дівчинку зареєстровано *Анною*, новонародженого хлопчика 15 квітня 1784 року записано *Василем*, а 13 серпня 1784 року хлопчика назвали *Стефаном* [5]. І таких випадків маємо багато.

Про умови надавання імен до XVIII ст. прямих даних немає. Проте є факти, які підтверджують, що раніше на території, заселених українцями православного віросповідання, це надавання було регламентоване церковними святами. Своєрідним відгомном тих далеких часів є, наприклад, так звані патронні імена. Релігійні батьки ще донедавна, а навіть і у наші дні, своїй дитині, як правило, надавали ім'я того календарного святого, під час святкування пам'яті якого дитина народилася: народиться дитина

«на Юра» – назвуть *Юрою*, народиться «у Миколи», тобто за кілька днів до чи після святого Миколая, – буде *Миколою* і т. п. Надавати новонародженому ім'я християнського святого, якому присвячене найближче до народження дитини свято, було і є сьогодні одним з найпоширеніших звичаїв. При цьому уникали чи навіть забороняли давати ім'я за календарем «назад», тобто відповідно до свята, яке передувало дню народження дитини, бо, за польським повір'ям, назване «назад» дитя не буде рости. А найменування «вперед», яке символізує розвиток і зростання, і на відміну від руху «назад», що асоціюється з деградацією і занепадом, знаходимо в українській і сербській обрядовості [7, с. 409]. Отже, найменували за принципом: «Яке дитина собі принесла ім'я, таке треба їй дати» [8, с. 13]. Правда, до уваги бралися при цьому не усі свята, а тільки конфесійні, тобто такі, які церква відзначала як свята.

Варто зауважити, що мотивів, якими керувалися і керуються батьки при вільному виборі імені для своєї дитини у звичайних умовах, є декілька. М. Л. Худаш стверджує, що етнографічні матеріали дають підставу говорити про три основні традиційні мотиви вибору й надавання дітям власних хрещених імен: а) вибір і надавання імен за церковним календарем чи святцями («принесені» імена); б) вибір і надавання дітям імен на чийсь честь (батьків, друзів, знайомих, авторитетних людей, культурних і громадських діячів та ін.); в) пізніше практикований, новітній мотив – вибір дітям імен за певною існуючою у даній конкретній місцевості модою на імена або традицією (тут і вибір милозвучних імен, і звичайне наслідування, і традиція, пов'язана з культом певного святого тощо) [9, с. 184].

Кожлянік Г. К. вважає, що основними мотивами, які у наш час визначають обрання імені для новонародженої дитини в Україні, і на Буковині зокрема, є: а) сімейна традиція, за якою дітей називають іменами дідуся – бабусі, батька – матері або близьких родичів; б) зв'язок імені дитини з іменами видатних національних героїв, відомих письменників, артистів, кіногероїв, спортсменів (*Богдан, Тарас, Павло, Роксолана, Софія, Назарій*); в) ніжні і милозвучні імена (*Алла, Аліна, Олена, Світлана*); г) утворення жіночих імен від чоловічих (*Богдана, Володимира, Руслана, Олександра, Романна*) [3, с. 70].

На думку П. П. Чучки, якщо виходити не лише з нинішніх узвичаєнь, а й із того, від чого саме залежав вибір імені хоча би протягом останнього сторіччя, то до провідних мотивів найменування треба віднести, принаймні, чотири, а саме: а) побожність чи заборонність батьків; б) родинні традиції; в) визначні чи авторитетні особи; г) вплив часу. Ці ж мотиви, як стверджує дослідник, є визначальними у наш час як у чехів, так і в угорців [10, с. 42]. Актуальними вони є й для ополан, тому вважаємо за необхідне розглянути коротко кожен із цих мотивів і визначити, який із них переважав чи переважає сьогодні на Опілля.

1. Вплив релігійних вірувань батьків на традиції найменування немовляти

Простий українець ще донедавна обирав для своєї дитини здебільшого те ім'я, яке «сама дитина принесла зі собою своїм народженням»: дитині давали, як правило, ім'я того календарного святого, честь якого

під час її народження відзначала церква. До календаря заглядати майже не доводилося, бо кожен знав, що у січні такими святами є *Марії, Стефана, Василя* та *Івана*, у лютому – *Івана*, у травні – *Юрія*, у липні – *Івана, Петра і Павла, Ольги і Володимира*, у серпні – *Іллі*, у вересні – *Марії, Віри, Надії, Любові* та *Софії*, у листопаді – *Дмитрія, Параскеви і Михайла*, у грудні – *Романа, Катерини, Андрія, Миколая і Анни* тощо. Релігійні люди у цій традиції вбачали певний неписаний закон, за яким кожна людина не просто повинна мати свого патрона, тобто покровителя чи охоронця серед лику святих, а що вона уже народжується з ним [8, с. 3, 5, 10, 13, 17]. Серед сільського населення цей мотив донедавна мав ще суттєву перевагу, проте протягом останніх десятиліть у міру піднесення свідомості народу і поступового відходу від релігії, зокрема за часів комуністичної влади в Україні, він досить швидко поступився іншим. Однак ця традиція поруч із іншими мотивами ім'янаречення дитини переважає на території Опілля як колись, так і у наші часи, про що свідчать записи у церковних метричних книгах хрещень. Наприклад, дитину, народжену 17 грудня 1967 р. у селі Угри Городоцького району Львівської області, назвали *Микола*, 9 січня 1968 р. – *Степан*, 28 вересня 1968 р. – *Любов*, 11 грудня 1968 р. – *Андрій*, 28 липня 1970 р. – *Володимир*, 1 грудня 1986 р. – *Роман*, 26 серпня 1989 р. – *Марія*, 11 липня 1990 р. – *Павло*, 20 листопада 1998 р. – *Михайло*, 14 січня 2000 р. – *Василь*, 7 липня 2003 р. – *Іванна* тощо. Це явище спостерігаємо також у селі Ушковичі Перемишлянського району Львівської області: 4 січня 1949 р. народилася дівчинка і назвали її *Марія*, 24 липня 1998 р. – *Ольга*, 26 липня 1998 р. – *Володимир*, 17 грудня 1998 р. – *Микола*, 7 січня 2005 р. – *Марія* тощо; у селах Рогатинського району Івано-Франківської області: 13 грудня 1984 р. народився хлопчик і хрещений *Андрій* (с. Зеленів), 9 січня 1986 р. – *Степан* (с. Городиська), 12 липня 1986 р. – *Петро* (с. Верхня Липиця), 19 листопада 1988 р. – *Михайл* (с. Верхня Липиця), 21 грудня 1992 р. – *Ганна* (с. Верхня Липиця), 12 січня 1993 р. – *Василь* (с. Верхня Липиця), 22 травня 1994 р. – *Микола* (с. Малинівка), 21 вересня 1994 р. – *Марія* (с. Лопушня), 7 липня 2002 р. – *Іванна* (с. Верхня Липиця) тощо.

У деяких селах донедавна побутував звичай надавати дитині ім'я того святого, якого у певному селі відзначали на «храм церкви». Цим пояснюють, наприклад, що у с. Братковичі Городоцького району дуже поширене ім'я *Марія* (храмове свято припадає на 21 вересня, коли церква вшановує Різдво Богородиці).

Поряд із релігійними звичаями у багатьох селах Опілля і України загалом донедавна співіснували й деякі народні обряди і звичаї, пов'язані із надаванням імен. Декотрі із цих звичаїв дуже давні та сягають ще дохристиянських часів, а засновані на вірі у магичну силу імені. Одним із таких поширених звичаїв був звичай «продавання» (чи «купівання») кволої дитини та надавання їй охоронного, заклиального імені з метою врятувати її від смерті чи від певного іншого лиха. Мати, у якій систематично вмирили діти, за незначну символічну суму (за монету) умовно продавала свою хвору дитину багатодітній знайомій (кумі, тітці, подрузі), у котрої діти здорові і не вмирили.

Таємно від інших людей уночі рідна мати передавала свою дитину крізь хатнє вікно на подвір'я «купувальниці». «Купувальниця» відносила дитину кудись (на цвинтар, на перехрестя, до млина), ворожила, після чого приносила її знову і повертала справжній матері. Лише на цей раз дитину передавали уже не крізь вікно, а через хатній поріг. При цьому рідна мати дитини промовляла приблизно так: «Віднині ти вже не моя дитина, а тітчина чи кумина; я лише годуватиму тебе своїми грудьми». Смісл ворожіння полягав у тому, щоб обманути злого духа, відвернути його згубну силу від рідної дитини. По деяких селах дитину під час ворожіння перейменовували (скажімо, з *Петрика* на *Василька*), і з того часу як домашні, так і сусіди дитину називали уже тільки цим новим для неї іменем. Мета обряду купування та продавання у такому випадку зводилася до того, щоб переконати «нечисту силу» у тому, що в цій сім'ї уже немає тої дитини, яка там була до цього, а є зовсім інша [10, с. 44].

Іншим звичаєм, що базувався на вірі у магічну силу імені, було повторне використання того ж самого імені у родині для двох різних дітей. У результаті цього у деяких селах серед дітей однієї родини можна зустріти по дві *Христини*, по дві *Ганни* і т. п. Повторне використання того ж самого імені для двох живих дітей однієї родини практикувалося виключно у багатодітних сім'ях.

Як стверджує П. П. Чучка, повторне використання одного імені для двох братів чи двох сестер різні батьки пояснюють по-різному – бідністю іменного репертуару і небажанням давати дитині таке ім'я, якого ще у селі немає; інші пояснюють, що це ім'я чимось припало їм до душі. Але відверті розмови з людьми старшого віку переконують у тому, що у повторному використанні того ж самого імені для двох дітей однієї родини батьки вбачали магічну силу. Забобонні багатодітні батьки вдавалися до цього прийому як до засобу, що мав припинити дітонародження, і вірили, що після такого акту у їхній сім'ї більше не народжуватимуться діти. Цей звичай відомий також болгарам, які за таких умов новонародженій дівчинці давали ім'я *Доста*, а хлопчиків – *Достан* [10, с. 46].

Існують і зовсім протилежні думки. Деякі люди вважають, що повторне ім'я серед дітей однієї родини – це засіб забезпечити міцне здоров'я цій дитині. Та які вірування не ховалися б за цим звичаєм, треба визнати, по-перше, що сам звичай дуже давній, а по-друге, що він мав гальмівний вплив на розвиток іменного репертуару певної місцевості.

Як зазначає Г. К. Кожоляно, на Нікейському християнському соборі у 325 році було прийнято рішення, за яким заборонялось давати християнам язичницькі (народні) імена. І у наступному впроваджувались християнські імена [3, с. 70 – 71].

Дуже часто українці не могли чітко вимовити незрозумілі їм імена. Тому були випадки, коли чужі імена пристосовувалися до власної мови. Відповідно з *Базилія* став *Василь*, з *Даниїла* – *Данило*, з *Дмитрія* – *Дмитро*, з *Гавриїла* – *Гаврило*, з *Анастасії* – *Настя* тощо.

Відомо, що священники й самі змінювали імена на прохання людей при ім'янареченні. Про це писали дослідники ще у кінці XIX ст.: «Ім'я зазвичай дається на

честь святого, якого пам'ять святкується в цей день; якщо ім'я попадається незручне для вимови, то баба просить переіменувати його: «Ой, батюшко, дайте інше яке, ато сього й зроду не донесу». І дійсно, такі випадки, коли баба не в силах «донести» імені й перебріхує його до невпізнанності, не поодинокі, тому священникам і передписано давати більш вживані серед народу імена» [3, с. 71].

У давні часи в народі вважали, що ім'я має фатальне значення. З іменем при хрещенні дитина отримує ангела-охоронця, дістає наставництво Божої сили, за іменем і діями кожна людина знаходиться під контролем богів у Всесвіті [3, с. 72]. Варто зауважити, що більшість мешканців сіл та міст історико-етнографічного району Опілля і у наш час ретельно дотримуються цих народних повір'їв [8, с. 3, 5, 10, 13, 17]. І навіть якщо батькам не зовсім подобається ім'я того святого у церковному календарі, у день пам'яті якого народився їхній нащадок, то вони найменують свою дитину подвійним іменем (Анна-Марія, Софія-Марія, Назарій-Микола, Маркіян-Іван та ін.), щоб таким чином залишити дитині Ангела-Хоронителя.

2. Значення родинних традицій при ім'янареченні

Родинні традиції – це другий визначальний фактор, що впливав і сьогодні впливає на вибір імен серед українців Опілля, а разом із цим і на їхню певну консервацію. Полягає цей принцип у тому, що дитині дають ім'я одного з батьків чи близьких родичів. У сільських сім'ях першого сина часто називали іменем батька, а першу дочку – іменем матері. На питання «Чому це так робиться?» одні відповідають, що це просто такий давній звичай, а інші пояснюють, що хтось із дітей повинен прямо продовжувати батьківський рід. Нерідко ополяни дають ім'я діда чи баби, щоб у такий спосіб зберегти пам'ять про них. До уваги часто беруться й імена інших родичів (дядька, тітки, прадіда, прабаби...), зокрема якщо ці родичі чимось виділялися (силою, вродою, розумом, учинками) на фоні інших знайомих. Чи ці родичі ще живуть, чи уже померли – це принципового значення не має, хоча, як вважають старожили с. Ушковичі Перемишлянського району Львівської області, краще ім'я померлої людини не давати [8]. Такої ж думки був і З. Кузеля: «При надаванні імен уважають у нас і у інших народів на се, щоб не брати імени померлих осіб, особливо з рідні, бо се приносить смерть дитині. Той самий наслідок має декуди і ім'я родичів. Не вільно також надавати того самого імени двом особам, бо одна з тих умерла б» [4]. У багатьох випадках новонародженого спеціально найменовували іменем померлого братика або сестрички, але цей звичай на різних територіях України пов'язаний з різними віруваннями у те, чи цьому новонародженому жити чи вмерти.

Звичай давати синові чи дочці батькове ім'я на Опіллі має уже довгу традицію, та зберігся він і до наших днів. Наприклад, у селі Ушковичі, що на Перемишлянщині, маємо *Ігоря Ігоровича* (16.03.1990 р.н.), *Василя Васильовича* (19.08.1996 р.н.) та ін.; у селі Кимир того ж Перемишлянського району – *Володимир Володимирович* (26.07.1982 р.н.), у селі Братковичі на Городоччині проживає *Василина Василівна* (15.01.1999 р.н.), *Володимир Володими-*

рович (23.07.1999 р.н.), Андрій Андрійович (12.09.1999 р.н.), Роман Романович (12.06.2000 р.н.), Василь Васильович (12.02.2007 р.н.), Петро Петрович (05.08.2007 р.н.) тощо.

Таких випадків на Опіллі можна віднайти чимало, що, з одного боку, підтверджує факт існування явища повторюваності імен із покоління до покоління (від діда, батька до внука, сина, від баби, матері до внучки, дочки тощо), певної традиційної консервативності, а з іншого, – це і є своєрідною локальною особливістю населених пунктів історико-етнографічного району Опілля.

3. Вплив часу як один із мотивів найменування немовляти на території Опілля

Досить часто батьки не можуть назвати конкретного мотиву, яким вони керувались при виборі імені для своєї дитини. У таких випадках здебільшого кажуть, що це ім'я просто приємне, милозвучне, тому й обирають його для своїх дітей. Отже, йдеться про певний «колективний смак», про те, що чимось подобається громадськості відповідного часу, про певну моду на імена. Як і будь-яка мода, мода у надаванні імен є досить примхливою, і не завжди вдається встановити її рушійні сили. Однак вирішальними факторами у цих змінах є, мабуть, культурно-історичні та естетичні: чим багатше на економічні, політичні та культурні події життя народу, тим помітніші зміни у його іменному репертуарі. Наприклад, інтелігенція, зокрема учителі, все частіше дає імена своїм дітям на честь видатних синів українського народу (*Тарас, Богдан* – на честь Шевченка і Хмельницького), імена відомих літературних персонажів (*Наталка і Петро* з п'єси І. Когляревського «Наталка Полтавка», *Оксана* та *Андрій* за оперою Гулака-Артемовського «Запорожець за Дунаєм») тощо. Не можна не відзначити, що у тридцять років минулого століття багато батьків назвало своїх дочок *Ксенями* під впливом пісні «Гуцулко Ксеню» чи пізніше *Марічками* під впливом відомої пісні М. Сабадаша «Марічка» [10, с. 50].

Певну роль у виборі та поширенні імен відіграє й естетичний фактор. Однак визначити моду в іменах лише як щось естетичне не можна: такі естетичні категорії, як гарне, приємне, лагідне, милозвучне, різні люди сприймають неоднаково. На питання «Чим краще ім'я Оксана від імені Єлизавета?» люди здебільшого відповідали, що перше приємніше, тепліше. Дехто додавав, що воно зручніше, бо коротше. А вчителі звертали увагу ще й на те, які пестливі варіанти має це ім'я, як гармоніюватиме воно з відповідним прізвиськом та з іменем по батькові [10, с. 50].

Варто зауважити, що на території історико-етнографічного району Опілля цей третій мотив найменування дитини дещо поступається попереднім двом вищенаведеним мотивам ім'янаречення особи, проте, зважаючи на етнографічні матеріали, зібрані експедиційним шляхом на території Опілля, а також дані відповідних метричних книг хрещення, повністю заперечити існування так званої «моди на імена» у певному населеному пункті історико-етнографічного

району Опілля у певний конкретний історичний період розвитку не можливо.

4. Найменування дитини іменами визначних та авторитетних осіб

Близьким до описаного вище мотиву є звичай називати дітей іменами авторитетних осіб. Найчастіше цей звичай виражається у тому, що батьки називають дитину іменем свого доброго приятеля, іменем близького друга дитинства, хорошого знайомого. Буває й таке, що самого носія імені батьки особисто не знають, але обирають його ім'я за його славу, за його авторитет або й із розрахунком на певну вигоду. Так буває, зокрема, з іменем видатних державних, культурних, наукових діячів. Як стверджує П. П. Чучка, у такий спосіб після польоту Ю. Гагаріна у космос значно зросла популярність імені *Юрій*, а після польоту Ніколаєва і Терешкової деякі батьки називали своїх дітей *Андріанами* та *Валентинами*, хоча останні для іменного репертуару деяких регіонів України були зовсім новими [10, с. 52].

На Опіллі ім'я *Андріан* (*Андріана*), *Юрій* та ін. досить поширені й сьогодні, правда, у наш час, мабуть, більшість найменовувачів, які присвоюють дітям ці імена, вже не зважають на вищенаведену мотивацію П. Чучки, а беруть до уваги при ім'янареченні: церковний календар, родинні традиції, власне уподобання імені і т. д. Щодо імені *Валентин* (*Валентина*), то воно трапляється рідше (а у церковних метриках хрещення деяких сіл на Опіллі це ім'я взагалі відсутнє. – І. Д.).

Висновки. Поряд із названими чотирма мотивами найменування немовляти на території Опілля у давні часи, можливо, діяли й інші принципи ім'янаречення дітей. Деякі з них спиралися не стільки на констатацію характерних рис, властивих дитині, скільки на бажання батьків бачити свою дитину саме такою. Звідси імена охоронні, бажальні, заклиральні. Звичайно, відтворити у наш час вірування і спосіб мислення наших предків попередніх століть нелегко, але сумніву немає, що надавання імен у ту пору було тісно пов'язане з різними дохристиянськими віруваннями. Сьогодні у час високого розвитку наукового і технічного життя народів світу, у тому числі й українців, за іменем більшість людей ще вбачає надприродну силу. Мешканці історико-етнографічного району Опілля, як і України в цілому, вірять у те, що між людиною та її іменем існує нерозривний зв'язок, що ім'я має здатність впливати на риси особистості, на її принадність, здоров'я, щастя і долю загалом. Звичайно, іменний репертуар будь-якої місцевості України, зокрема Опілля, становить собою своєрідну, неповторну і відносно відкриту систему, яка завжди реагує на різні культурно-історичні фактори: чим багатше життя народу на культурно-історичні події, тим активніше входять до ужитку нові імена і вибувають із нього застарілі. І цей процес настільки природний і динамічний, наскільки природне й динамічне життя на планеті Земля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демчук М. О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV – XV ст. / М. О. Демчук. – К. : Наук. думка, 1988. – 172 с.
2. Кирчів Р. Ф. Етнографічне районування України / Р. Ф. Кирчів // Етнографія України : навч. посібник / за ред. С. А. Макарчука. – Львів : Світ, 1994. – С. 11 – 12.
3. Кожоляно Г. К. Родинно-хрестинна обрядовість / Георгій Костянтинович Кожоляно // Кожоляно Г. К. Етнографія Буковини : у 3 т. – Чернівці : Золоті литаври, 1999 – 2004. – Т. 2. – 2001. – С. 45 – 86.
4. Кузеля З. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу. Матеріали з полудневої Київщини, зібрав Мр. Г. / Зенон Кузеля // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1906. – Т. 8.
5. Метрична книга хрещення сс. Андріянів, Лівчиці, Підзвіринець, Татаринів та ін. // Центральний державний історичний архів України, м. Львів. – Ф. 201. – Оп. 4 а. – Спр. 41, 6188, 6189.
6. Сімович В. Українські йменники чоловічого роду на -о в історичному розвитку й освітленні / Василь Сімович // Наук. зб. Укр. вис. педаг. ін-ту ім. М. Драгоманова у Празі : наук. зб. – Прага, 1929. – Т. 1. – С. 305 – 369 ; Сімович В. Історичний розвиток українських (здрібнених та згрубілих) чоловічих хресних імен із окремішною увагою на завмерлі суфікси / Василь Сімович // Sborník prací I. sjezdu slovanských filologů, 1929. – Praha, 1932. – Sv. 2. – S. 67 – 73 ; Сімович В. Наша товариська мова / Василь Сімович // Назустріч. – 1934. – Ч. 5. – С. 1.
7. Толстая С. М. Имя / С. М. Толстая // Славянские древности : этнолингвистический словарь : в 5 т. / под ред. Н. И. Толстого. – М. : «Международные отношения», 1995 – 2009. – Т. 2 : Д – К (Крошки). – М., 1999. – С. 408 – 413.
8. Ханас І. Матеріали етнографічної експедиції / Ханас Ірина // Архів Інституту народознавства НАН України. – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 571. – 25 с. (+ дод. А).
9. Худаш М. Л. З історії української антропонімії / Михайло Лукич Худаш. – К. : Наук. думка, 1977. – 236 с.
10. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття (Вступ та імена) / Павло Павлович Чучка. – Ужгород, 1970. – 103 с.

REFERENCES

1. Demchuk M. O. Autochthonous Slavic personal names in their own home Ukrainian XIV – XV century / M. O. Demchuk. – K. : Science opinion, 1988. – 172 p.
2. Kyrchiv R. F. Ethnographic zoning Ukraine / R. F. Kyrchiv // Ethnography Ukraine : teach. manual / ed. S. A. Makarchuk. – Lviv : World, 1994. – P. 11 – 12.
3. Kozholyanko G. K. Family-baptismal rites / Georgy Kozholyanko G. K. Ethnography of the Bukovina : 3 t. – Chernivtsi : Gold timpani, 1999 – 2004. – T. 2. – 2001. – P. 45 – 86.
4. Kuzelya Z. The child in the customs and beliefs of the Ukrainian people. Materials from the south of Kiev region, gathered Mk. G. / Zenon Kuzelya // Materials to the Ukrainian-Russian etnolohiyi. – Lviv, 1906. – T. 8.
5. Metric baptism book of the villages Andriyaniv, Livchytzi, Pidzvirynets, Tatoryniv and others // Central State Historical Archive of the Ukraine, c. Lviv. – F. 201. – Des. 4 a. – C. 41, 6188, 6189.
6. Simovich V. Ukrainian ymenyky masculine in -o in the historical development and light / Vasyl Simovich // Scienc. Coll. Ukr. High Pedah. Inst them. M. Drahomanov in the Prague : Science. Coll. – Prague, 1929. – T. 1. – P. 305 – 369 ; Simovich V. Historical development of Ukrainian (small and fattened) male baptismal names with the special attention on frozen suffixes / Vasyl Simovich // Sborník prací I. sjezdu slovanských filologů, 1929. – Praha, 1932. – Sv. 2. – P. 67 – 73 ; Simovich V. Our friendly language / Vasyl Simovich // Towards. – 1934. – P. 5. – P. 1.
7. Tolstaya S. M. Name / S. M. Tolstaya // Slavic antiquity : ethnolinguistic dictionary : 5 t. / ed. N. I. Tolstoy. – M. : "International relations", 1995 – 2009. – T. 2 : D – K (Kroshky). – M., 1999. – P. 408 – 413.
8. Khanas I. Materials of the ethnographic expedition / Khanas Iryna // Archive of the Institute of the National Academy of Sciences of Ukraine. – F. 1. – Des. 2. – C. 571. – 25 p. (+ Add. A).
9. Khudash M. L. From the history of the Ukrainian anthroponomy / Michael Khudash. – K. : Science opinion, 1977. – 236 p.
10. Chuchka P. P. Anthroponomy of the Transcarpathia (Introduction and names) / Pavel Chuchka. – Uzhgorod, 1970. – 103 p.

Ukrainian tradition of baby names on the territory of Opillya

I. Denys (Khanas)

Abstract. The article analyzes the Ukrainian tradition of the naming of the baby on the territory of Opillya, the basic motives of naming and traditional folk beliefs and superstitions of opolan associated with the child's name. Slavic proper names have their own and borrowed character. Their choice was influenced by thousands of years developed a system of customs and traditions, all forms of spiritual life, which provided relative stability is quite stable socio-territorial formations.

Keywords: own personal name, the tradition of the naming of the child, motives of the naming of the baby, Opillya.

Українские традиции наименования младенца на территории Ополья

И. З. Денис (Ханас)

Аннотация. В статье проанализированы украинские традиции наименования младенца на территории Ополья, рассмотрены основные мотивы имянаречения и традиционные народные верования и поверья ополчан, связанные с названием ребенка. Славянские имена имеют как свой собственный, так и заимствованный характер. На их выбор влияла произведенная тысячелетиями система обычаев и традиций, всех тех форм духовной жизни, которые обеспечивали относительную стабильность достаточно устойчивых социально-территориальных образований.

Ключевые слова: собственно личное имя, традиции наименования ребенка, мотивы имянаречения младенца, Ополье.